

1907. Мн., 1995.

4. Ржавуцкая М.С. Пераклад сінтаксічных канструкцый з беларускай мовы на рускую (на матэрыяле твораў Івана Мележа) Аўтарэферат дысертацыі на атрыманне вучонай ступені кандыдата філалагічных навук. Мн., 2004.

5. Мартынава Э. «Думка». Купала: ЭД. С. 207.

Гавриш Г.І.

вчитель української мови і літератури

ЗОШ №16, м. Мелітополь

ХУДОЖНЯ МОДЕЛЬ ВІЙНИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ АВТОРСЬКОЇ РЕЦЕПЦІЇ

***Анотація.** У статті представлено загальний огляд творчості А.Шияна з акцентуацією на наявність художніх творів на тему війни. Розкрито художню модель війни, що є певним результатом авторської рецепції. Наголошено на тому, що авторська модель війни витворена митцем із офіційного тексту з використанням психо-аналітичного та національного складників.*

***Ключові слова:** війна, художня література, оповідь, на рація, модель, візія.*

Українська наукова думка зараз перебуває в активній фазі досліджень про радянське, точніше, досліджень про співвідношення та співжиття радянського й українського/національного, їхні межі. Саме шляхом об'єктивного погляду на тоталітарну епоху та її компоненти ми зможемо транспортувати все радянське в минуле, вийшовши із зачарованого кола життя вчорашніми категоріями.

Однією із найболючіших подій ХХ століття була й залишається Друга світова війна – колосальний історичний та психологічний пласт, який до сьогодні перебуває в полі усвідомлення й переживання людством. Війна за пам'ять велась протягом більше чотирьох десятиліть після фактичного закінчення бойових дій. Вітчизняні та зарубіжні науковці детально аналізують події Другої світової війни, визначають її наслідки для історії [9, с. 273].

Створення альтернативних міфів про війну вело до розхитування радянської системи, чого не могло допустити партійне керівництво ні в 50-х, ні у 80-х рр. Актуальною метою була соціальна згуртованість народу,

можлива лише у випадку наявності організуючої сили – спільного ворога, потенційної загрози, реальної небезпеки. Саме про такі візії писали письменники означеного часу, зокрема і писав А. Шиян [8, с. 135].

Дослідник життя і творчості Анатолія Шияна О. Стаєцький так охарактеризував появу роману: «Хуртовина» прийшла до читача наприкінці 70-х років, тоді як про Вітчизняну війну створено вже було численні романні серії та бібліотеки, але прийшла самотньо, із шиянівським художнім світом, шиянівським селом 30 – 40-х років, його рідними героями, ніким не переказаними історіями [7, с. 192].

Створений на межі 70 – 80-х рр. роман дозволяє говорити про те, що в час ідеологічної й політичної стагнації, посилення влади партократії, відсутності гласності та інших проблем усередині радянського суспільства тема війни й героїчного подвигу об'єднаного радянського народу була напрочуд актуальною. Такі та інші питання слід розглядати філологам з різновекторних позицій, оскільки кожна художня позиція (образ, характер) в літературі може подаватись з різноманітних точок зору [10, с. 74].

Своїм твором А. Шиян зробив внесок у вироблення позитивного колективного сприйняття, щоб консолідувати радянську державу через спільну історичну пам'ять про перемогу в Другій світовій війні. Якщо взяти до уваги те, що творчий задум та фактологічна основа роману в письменника вже були наявні («Землею рідною», 1942; «Партизанський край», 1946), то створення «Хуртовини» стало закономірним і надзвичайно вдалим за часом.

Дослідник В. Дончик відзначає: «У прозі 60 – 70-х рр. дві форми відображення воєнної дійсності – документальна і мемуарна – значно вдосконалюються і набувають найрізноманітніших виявів» [5, с. 147]. У Шияна це відображення набуло вигляду роману в трьох книгах, широкого епічного полотна з калейдоскопом майстерно виписаних образів, глибоким психологічним струменем.

Дослідниця О. Губієва назвала книгу «своєрідною думою про український народ в радянську епоху» [3, с. 8]. За час роботи над «Хуртовиною» митець відвідував його кілька разів та збирав достовірну інформацію. Колосальне значення в процесі написання та відтворенні реалій того часу мали також власний досвід і спогади письменника, який не з розповідей знав про воєнне лихоліття й партизанський подвиг зокрема.

Роман Анатолія Шияна консолідував усі зміни художніх тенденцій у воєнній прозі, оскільки створювався автором протягом трьох десятиліть. Для повнішого й закономірного трактування дій героїв «Хуртовини», їхніх життєвих позицій та світоглядних парадигм Анатолій Шиян розкриває перед читачем не просто життя подніпровських сіл у роки воєнного лихоліття, а

змальовує низку довоєнних передісторій, показує умови та чинники формування характерів.

На очах у читача автор формує нове покоління свідомої молоді, батьки й діди яких були активними учасниками створення радянської держави. Ідея активної молоді, вимушеного прискороного формування особистості в умовах воєнної дійсності та відчуття нерозривного зв'язку з народом стали провідними мотивами літератури воєнної тематики. Десятки історій формування характеру та випробування його війною зображено у творах «Хуртовина» (1979 – 1980) А. Шияна, «Дикий мед» (1963) Л. Первомайського, «Посланець до живих» (1966, 1973, 1975, 1986) та «Кров мого сина» (1975, 1986) В. Міняйла, «Велика рідня» (1949 – 1951) та «Чотири броди» (1979) М. Стельмаха, «Місяць над майданом» (1970) Б. Харчука. «Хуртовина» – роман *post factum*.

Анатолій Шиян іде шляхом життєвої правди, яка посилюється в умовах крайньої емоційно-психологічної напруги. Наслідуючи принципи офіційної моделі війни, автор удається до гіперболізованої героїзації (тотальний героїзм), ставить життя бійців-побратимів, обов'язок радянського воїна вище за приватну сферу та цінності людини.

Авторська модель Другої світової війни в романі «Хуртовина» витворена митцем із офіційного тексту війни із використанням психоаналітичного та національного складників, введенням широкого кола приватних наративів та глибокою ліризацією оповіді. Морально-психологічні чинники вкорінені тут у субстанціональний ґрунт народного життя. Завдяки цьому особистісне начало твору перетікає в епічне, а роман про мешканців підніпровських сіл стає романом про увесь народ.

Анатолій Шиян майстерно подає велику історію через малу, конкретно-людська доля не дистанціюється від загальнонародної. Головне значення війни для України – це епохальна людська трагедія, що ввібрала в себе колосальні жертви, руйнування, зламані долі. Анатолій Шиян зміг показати її масштаби на емоційно-психологічному рівні.

Роман репрезентує офіційну модель війни, однак парадна риторика в ньому поєднується з глибоко драматичним індивідуальним та колективним досвідом. Часовий відтин написання твору (більше тридцяти років) не вносить у твір філософських роздумів та узагальнень. Анатолій Шиян не шукає проблем, що призвели до війни, і не дає авторській моделі поведінки після її закінчення. Він ще раз нагадує про її жорстокість й наголошує, що лише в єдності радянський народ зможе бути сильним та йти подальшим шляхом історичного й культурного розвитку [6, с. 184].

У художній манері творчості Анатолія Шияна воєнного часу превалує

парадна риторика, публіцистичний стиль та знакові ідеологеми творення масового уявлення про війну («ворог», «захисник», «визвольна армія», «велика родина», «дружба народів», «тотальний героїзм», «щоденний патріотизм», «оборонна війна», «Батьківщина»). Вони ілюструють офіційну модель війни, що була постульована нормативними документами та закріплена у виступах вищого партійного керівництва. Авторська модель війни, витворена на сторінках твору, спирається на концептуальні вузли офіційного тексту з акцентом на гіперболізованій героїзації персонажів, міфіві «Великої Вітчизняної війни» (витворений шляхом актуалізації мілітарних ідеологем).

Твори Анатолія Шияна в сукупності створюють макротекст соцреалістичного дискурсу його прози. Соцреалістичний тип дискурсу, що чинить значний вплив на посттоталітарну масову свідомість, – це комунікативний процес, вписаний у соцреалістичний контекст [4, с. 16].

Критики також відзначили цей твір як дебют письменника-соцреаліста в жанрі роману, приклад зростання творчого таланту. На повість «На голубій Десні» чекала інша доля – її назвали «ідейно-творчим зривом» (О. Килимник), відверто невдалою спробою й практично викреслили з творчого спадку Анатолія Шияна. Така модель стала орієнтиром для подальшої рецепції творчості митця й на довгий час закріпила у свідомості читачів програмовий образ Анатолія Шияна та його текстів [2, с. 115].

Для художнього оформлення дійсності митець використав своєрідні маркери – перехідні ідеологеми універсального характеру («ворог», «старший брат», «велика родина», «батько народів», «нова людина», «колгосп», «світле майбутнє») [1, с. 34].

У творах воєнної тематики Анатолій Шиян обрав пріоритетні напрями висвітлення війни. Так, у митця поєднуються дві моделі війни – парадно-романтична (радянська) та трагічна (національна). Політична векторність дискурсу прози Анатолія Шияна не залишає сумнівів, прагматичні та ідеологічні установки є дієвим механізмом витворення художнього світу прози митця.

Література

1. Грабович Г. Питання кризи і перелому в самоусвідомленні української літератури. *Українська література: матеріали I конгресу Міжнар. асоціації українців* (Київ, 27 серп. – 3 верес. 1990 р.) / [відпов. ред. О. Мишанич]. К.: АТ «Обереги», 1995. С. 33–48.

2. Гриневич В. Неприборкане різноголосся: Друга світова війна і суспільно-політичні настрої в Україні, 1939 – червень 1941 рр. К.: Д.: «Ліра», 2012. 508 с.

3. Губієва О. Розбуджений Жовтнем. *Говорить і показує Україна*. 1984. 9 листопада. С. 8.
4. Гундорова Т. Замість передмови, або Соцреалізм між модерном і авангардом / Українська драма 30-х рр. ХХ ст. як модель масової культури та історія драматургії у постатях. Черкаси, 2007. С. 4–17.
5. Дончик В. Г. Український радянський роман: рух ідей та форм. К.: «Дніпро», 1987. 429 с.
6. Лахузен Т. Новый человек, новая женщина и позитивный герой, или К семиотике пола в литературе социалистического реализма. *Вопросы литературы*. 1992. № 1. С. 184–205.
7. Стаєцький О. Б. Анатолій Шиян : літературно-критичний нарис. К.: Радянський письменник, 1986. 262 с.
8. Шарова Т. Категорія пам'яті в мемуарних творах Василя Бондаря. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Серія: Літературознавство*. 2010. Вип. 1(2). С. 134–140.
9. Шарова Т. М., Саєнко Ю. В. Іван Багмут: тематичний спектр та світоглядні орієнтири. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 22 (281). С. 273–279.
10. Шарова Т., Шаров С., Бородихіна О. Формування комунікативно-діалогічної компетентності студентів-філологів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2017. Вип. 29. Т.1. С. 74–76.

Гайдіна С.О.

магістрантка

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ТВОРЧА ПОЗИЦІЯ І. МАСЛОВА: РЕАЛІСТИЧНЕ ВІДТВОРЕННЯ ТОГОЧАСНОЇ ДІЙНОСТІ

Анотація. У статті досліджено, що творам Івана Маслова притаманна найголовніша та найвагоміша якість – вони зберігають універсальні істини й забарвлюють їх національним колоритом. Наголошено на тому, що письменник розкрив у своїх творах нові грані ментальності нашого народу. Він у більшості своїх текстів зобразив трудівника – селянина, який нерозривно пов'язаний із рідною землею. У художніх творах письменник завжди говорив тільки правду, оскільки головним завданням